

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Факультет соціології і права

Кафедра інформаційного права та права інтелектуальної власності

“На правах рукопису”
УДК 341.3(040.3)

“До захисту допущено”

Завідувач кафедри

С.Ю. Петряєв

“ ____ ” _____ 201 ____ р.

Магістерська дисертація

зі спеціальності 081 «Право»

на тему: Особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни

Виконав: студент 2 курсу магістратури, групи СП-з71мп

Міщенко Олександр Олександрович
(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
(підпис)

Науковий керівник: к.т.н., с.н.с., доцент, Фурашев Володимир Миколайович
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

Рецензент: д.ю.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України О.Д. Довгань
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській роботі немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент _____
(підпис)

Київ – 2018 рік

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

імені Ігоря Сікорського

Факультет соціології і права

Кафедра інформаційного права та права інтелектуальної власності

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Спеціальність 081 «Право»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ **С.Ю. Петряєв**

" __ " _____ 2018 р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку магістерської дисертації студенту

Міщенко Олександр Олександрович

1. Тема магістерської дисертації: «Особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни»

Керівник магістерської дисертації: Фурашев Володимир Миколайович, к.т.н., с.н.с., доцент,

затверджені наказом по університету від “ __ ” _____ 20 __ р. № __

2. Строк подання студентом магістерської дисертації: 10 грудня 2018 року.

3. Об'єкт дослідження: правове регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері в умовах гібридної війни.

4. Предмет дослідження: особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити: I. Проведення досліджень стану та тенденцій змін правовідносин у сфері поширення інформації, встановлених національним законодавством. II. Проведення досліджень сутності та проявів «гібридних» війн та їх впливу на змістовну спрямованість інформації, а також на методи і засоби її поширення. III. Проведення досліджень причинно-наслідкового зв'язку трансформаційних процесів суспільних інформаційних відносин зі складовими гібридної війни. IV. Проведення досліджень по встановленню особливостей правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни. V. Формування висновків та пропозицій за результатами проведених досліджень.

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: презентаційний матеріал магістерської дисертації.

7. Орієнтовний перелік публікацій: тези виступу з питань особливостей правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни на науково-практичній конференції або тематичному «круглому» столі.

8. Дата видачі завдання 02 вересня 2018 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	Проведення досліджень стану та тенденцій змін правовідносин у сфері поширення інформації, встановлених національним законодавством.	вересень 2018 р.	
2.	Підготовка «Вступу» до магістерської дисертації на основі проведених досліджень.	вересень 2018 р.	
3.	Підготовка розділу «Сутність та прояви «гібридної війни» та її вплив на змістовну спрямованість інформації, методи і засоби її	вересень-жовтень 2018 р.	

	поширення» на основі проведених досліджень.		
4.	Підготовка розділу «Причинно-наслідковий зв'язок трансформаційних процесів суспільних інформаційних відносин зі складовими гібридної війни» на основі проведених досліджень.	жовтень 2018 р.	
5.	Підготовка тез виступу з питань особливостей правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни на науково-практичних конференціях або тематичних «круглих» столах	вересень - листопад 2018 р.	
6.	Підготовка розділу «Особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни» на основі проведених досліджень.	жовтень – листопад 2018 р.	
7.	Підготовка розділу «Висновки»	17 листопада 2018 р.	
8.	Рецензування магістерської дисертації	20-22 листопада 2018 р.	
9.	Оформлення магістерської дисертації відповідно до положень «Методичних рекомендацій щодо написання, змісту та оформлення магістерських робіт зі спеціальності 081 «Право»	28 листопада 2018 р.	
10.	Підготовка презентації магістерської дисертації	14 грудня 2018 р.	

Студент

Міщенко О.О.

Науковий керівник магістерської дисертації

Фурашев В.М.

Міщенко О.О. Особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни. – Рукопис.

Магістерська робота зі спеціальності 081 “Право”. - Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”. Факультет соціології і права. Кафедра інформаційного права та права інтелектуальної власності. Київ, 2018.

Магістерську роботу присвячено дослідженню особливостей правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни. В ній визначено сутність поняття та специфічні ознаки гібридної війни; проаналізовано становлення та розвиток інформаційних суспільних відносин; досліджено причинно наслідковий зв'язок трансформаційних процесів суспільних відносин зі складовими гібридної війни; порівняно особливості правового регулювання суспільних відносин в звичайних умовах та за умови знаходження в стані гібридної війни; окреслено напрямки розвитку міжнародного та національного законодавства до сучасного етапу розвитку інформаційного суспільства в умовах постійних інформаційних викликів та загроз.

Ключові слова: інформаційні правовідносини, гібридна війна, правове регулювання, агресор, інформаційний простір, суспільні інформаційні відносини, ЗМІ

Mishchenko O.O. Features of legal relations in the field of dissemination of information in conditions of being in a hybrid war. - The manuscript.

Master's degree in specialty 081 "Law". - National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky". Faculty of Sociology and Law. Department of Information Law and Intellectual Property Rights. Kyiv, 2018.

The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of legal relations in the field of information dissemination in the conditions of finding a hybrid war. It defines the essence of the concept and specific features of the hybrid war; the formation and development of information public relations is analyzed; the causal relationship of the

transformational processes of social relations with the components of the hybrid warfare is researched; comparative features of the legal regulation of social relations under normal conditions and subject to the condition of a hybrid war; outlined the directions of development of international and national legislation to the present stage of development of the information society in the conditions of constant information challenges and threats.

Key words: information legal relations, hybrid war, legal regulation, aggressor, information space, public information relations, mass media

ЗМІСТ

Вступ

Розділ I. Сутність поняття «гібридна війна» та її вплив на процеси в інформаційній сфері

- 1.1 Визначення сутності поняття «гібридної війни»
- 1.2 Прояви та вплив гібридної війни на зміст інформації
- 1.3 Засоби та методи поширення інформації в умовах гібридної війни

Розділ II. Причинно-наслідковий зв'язок трансформаційних процесів суспільних інформаційних відносин зі складовими гібридної війни

- 2.1 Фактори, які впливають на процеси формування суспільних інформаційних відносин
- 2.2 Вплив інформаційної складової гібридної війни на процеси формування суспільних відносин в інформаційній сфері

Розділ III. Особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни

- 3.1 Інформаційні правовідносини
- 3.2 Особливості правовідносин поширення інформації в умовах гібридної війни

ВИСНОВОК

Список використаних джерел

Вступ

З початку часів свого зародження людство намагалось винайти засоби та способи поширення інформації, печерні люди – наскальними малюнками, люди XXI століття – засобами, які надавав та надає технічний прогрес.

З метою врегулювання процесів та відносин, що відбувалися під час створення та поширення інформації, створювалися і методи їх регуляції, їх правове забезпечення.

Інформаційні правовідносини є явищем багатограним і пов'язаним з процесами створення, зберігання, використання, поширення та знищення інформації.

Актуальність дослідження теми магістерської дисертації визначена подіями, що з початку 2014 року відбуваються на території України та характеризуються процесом, що отримав назву «гібридна війна».

В умовах знаходження України у стані гібридної війни, домінуючою, на даному етапі розвитку подій, складовою є інформаційна війна. Інформаційний простір держави піддається різноманітним загрозам, серед яких незаконний збір інформації, поширення дезінформації, засоби пропаганди, зміна інформаційної якості та порушення інформаційної безпеки в цілому. Регуляція процесів поширення та захисту інформації, забезпечення передбаченого нормами міжнародного та національного права вільного доступу до інформації, як ніколи потребує змін, корекції, доповнень та законодавчого закріплення відповідно до викликів, з якими, в силу наведеного вище, стикаються суспільні відносини.

Інформаційні відносини є особливим процесом, що впливає на всі елементи функціонування держави, саме тому особливості інформаційних правовідносин в умовах знаходження у стані гібридної війни, їх вивчення, детальний аналіз та обґрунтування є одним з пріоритетних напрямків, як наукового дослідження так і використання його висновків в майбутньому.

Відповідно до актуальності дослідження, його мета полягає у встановленні особливостей правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни, вивченні явища «гібридної війни», визначенні проблематики її впливу на правовідносини поширення інформації, напрацюванні напрямків розвитку національного законодавства щодо забезпечення якості інформації та захисту процесів її поширення в умовах знаходження у стані «гібридної війни».

Основою дослідження в магістерській дисертації стали національні та міжнародні правові акти у сфері поширення та доступу до інформації, правові джерела, публікації, доповіді, думки та напрацювання спеціалізованих фахівців у сфері інформаційного, конституційного, міжнародного права та військової сфери. Серед яких: III Гаазька Конвенція про відкриття військових дій [1], IV Гаазька Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі [2], Женевська конвенція про поводження з військовополоненими [4], В.Горбулін “Гібридна війна” як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу [8], Салій І.Р. «Інформаційна війна як інструмент політики» [9], Газета «Сегодня» / «Путин использует "правдоподобное отрицание": министр рассказал о новой тактике России» [11], Vandiver J. SACEUR: Allies must prepare for Russia ‘hybrid war’ J. Vandiver [12], Цуканова О.В. «Інформаційні війни: вплив на суспільство» [27], А.С. Дорошкевич «Гібридна війна в інформаційному суспільстві» [29]. Серед нормативних матеріалів національного законодавства: Конституція України [31], Законах України «Про інформацію»[32], «Про доступ до публічної інформації» [33], «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [34], «Про телебачення і радіомовлення» [35], «Про інформаційні агентства» [36], «Про державну таємницю» [37], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [38].

Дослідженням тематики інформаційних правовідносин в умовах гібридної війни займалися такі вітчизняні та закордонні вчені як: Д.В. Дубов, Є.М. Мануйлов, О.В. Прудникова, А.О. Котенко, А.В. Авраменко, Р. Арон, Ф. Тофлер та інші. Проте

розширення засобів ведення гібридної війни та її впливу на інформаційні відносини вимагає нових наукових досліджень та обґрунтувань.

Мета дослідження. Полягає у встановленні особливостей правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни.

Метою дослідження були обумовлені наступні **основні завдання**:

1. Проведення досліджень стану та тенденцій змін правовідносин у сфері поширення інформації, встановлених національним законодавством.
2. Проведення досліджень сутності та проявів «гібридних» війн та їх впливу на змістовну спрямованість інформації, а також на методи і засоби її поширення.
3. Проведення досліджень причинно-наслідкового зв'язку трансформаційних процесів суспільних інформаційних відносин зі складовими гібридної війни.
4. Проведення досліджень по встановленню особливостей правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни.
5. Формування висновків та пропозицій за результатами проведених досліджень.

Об'єктом дослідження є правове регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері в умовах гібридної війни.

Предметом дослідження є особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни.

Методи дослідження. Під час написання магістерської дисертації використовувалися наступні методи наукових досліджень: діалектичний метод, метод порівняння, аналіз і синтез, індукція, дедукція, прогнозування, логічний й історичний підходи.

Діалектичний метод дозволив дослідити стан правовідносин у сфері поширення інформації, встановлених національним законодавством.

За допомогою методу порівняння були встановлені тенденції змін правовідносин у сфері поширення інформації, встановлених національним

законодавством.

Аналіз і синтез у сукупності з історичними і логічними підходами дав змогу комплексно дослідити сутність та прояви «гібридних» війн та їх впливу на змістовну спрямованість інформації, а також на методи і засоби її поширення, а також встановити причинно-наслідковий зв'язок трансформаційних процесів суспільних інформаційних відносин зі складовими гібридної війни та встановити особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни.

Застосування методу прогнозуванню надало можливість зробити науково-обґрунтовані висновки та пропозиції щодо врахування їх під час правового регулювання суспільних відносин під час поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у встановленні особливостей правового регулювання процесів та дій під час поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни та суспільних відносин, які при цьому виникають.

Практичне значення одержаних результатів. Дана дисертація має навчальний та науковий характер, виконана з метою отримання освітнього ступеня магістра зі спеціальності 081 «Право», причому цілі, завдання та отримані результати проведених досліджень дуже добре корелюються з дослідженнями науковців Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії наук України за темою НДР «Теоретико-правові основи захисту прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері» (РК УкрІНТЕІ № 0117U007745), фактично є її доробкою.

Також висновки та рекомендації, сформульовані у магістерській дисертації, щодо правового регулювання процесів та дій під час поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни та суспільних відносин, які при цьому виникають, можуть бути застосовані для покращення законодавчого регулювання

інформаційного права, усунення існуючих прогалин в законах України та загального покращення стану національної безпеки держави.

Апробація результатів магістерської дисертації. Результати проведених досліджень доповідалися під час проведення науково-практичних конференцій:

- Проблеми інформаційних правовідносин в умовах гібридної війни / Міщенко О.О.
// Інформаційне право: сучасні виклики і напрями розвитку: Матеріали першої науково-практичної конференції. 18 жовтня 2018 р., м. Київ. / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. – Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2018. – 214 с. С. 151 – 155.

Магістерська дисертація складається з: вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел, що складає 44 найменувань. У тексті роботи містяться 2 зображення. Загальний обсяг роботи складає ____ сторінки.

Розділ I. Сутність поняття «гібридна війна» та її вплив на процеси в інформаційній сфері

1.1 Визначення сутності поняття «гібридної війни»

В історії відомо не мало війн, які несли за собою людські та матеріальні втрати, зміни кордонів, влади, правил, загалом були причиною зміни суспільних відносин, та що є війною і яке значення має поняття «гібридна війна».

В міжнародному праві, Гаазькими конвенціями 1907 року [1,2] та Женевським протоколом 1925 року [3], одними з перших в міжнародно правових актів, що закріплювали норми міжнародного гуманітарного права, було використано термін «війна». Поряд із загально прийнятим використанням терміну «війна», Женевськими конвенціями 1949 року [4,5] розглядається термін «збройний конфлікт».

З юридичної точки зору термін «збройний конфлікт» є ширшим та включає в себе поняття війни, при цьому не кожен збройний конфлікт визнається війною.

Відповідно до положень III Гаазької конвенцією 1907 року [1] обов'язковою ознакою війни визначається її проголошення відповідним актом та розірвання дипломатичних відносин між державами, що є наслідком проголошення війни.

Таким чином, згідно з визначенням міжнародного права, війна є збройною міждержавною боротьбою, що характеризується розірванням дипломатичних відносин та винесенням акту проголошення війни.

Внаслідок розгортання існуючого збройного конфлікту на території України в засобах масової інформації все частіше вживається словосполучення «гібридна війна».

Слово гібрид походить від латинського «*hybrida*» – помісь (змішаний). Виходячи з походження слова та визначеного вище значення терміну «війна», гібридну війну, або змішану війну, варто визначити такою, що використовує помісь, поєднання різних видів військового впливу в міждержавній, проголошеній боротьбі.

Термін гібридна війна використовується в науковій думці з початку 2000-х років, а пріоритетного значення для позначення воєнних дій XXI століття набув після саміту Організації Північноатлантичного альянсу (НАТО) в 2005 році, де фахівцями військової справи було описано стратегію діяльності ісламської політичної партії «Хізбалла» у Ліванській війні 2006 року [6]. «Хізбалла» була створена у відповідь на окупацію Лівану 1982р. і для досягнення своїх цілей використовувала всі можливі методи для ведення підривної діяльності проти Ізраїлю, серед яких використання класичних військових дій, утворення нерегулярних збройних формувань та інформаційні методи ведення війни.

Полковник генерального штабу Збройних Сил Німеччини у відставці Родеріх Кізеветтер описує визначення терміну «гібридна війна» наступним чином: «Это комбинация классических военных элементов и массивной обработки общественности, то есть, пропаганды и дезинформации. Все это дополняется невоенными методами: требованием выборов, захватом телецентров, использованием социальных сетей, телевидения и радио для распространения дезинформации. А в переговорах идти на уступки ровно настолько, чтобы сохранить лицо и, одновременно, дать своим силам возможность сделать еще шаг вперед за рамки соглашений» [7].

Захоплення АР Крим та розгортання конфлікту на Донбасі відбувалось, як за допомогою традиційних так і нетрадиційних методів ведення війни, серед яких і використання регулярних підрозділів збройних сил, і різні політико-економічні методи тиску, і пропагандистська діяльність.

Генерал Філіп Брідлав, колишній головнокомандуючий військами НАТО в Європі, описуючи в інтерв'ю німецькій газеті «Die Zeit» на прикладі дій Російської Федерації на території України називав гібридну війну «Необычной» та

наголошував: «Россия использует все инструменты, которые есть в распоряжении у государства: жесткое дипломатическое давление, мощную компанию дезинформации, скрытые военные возможности, "зеленых человечков» [7].

Вивчаючи коментарі військових спеціалістів та порівнюючи їх з нормами міжнародного права, варто дійти висновку, що поняття «гібридна війна» є поняттям досить спутаним, не визначеним в правових нормах і з огляду на викладене більш логічним було б використовувати назву «гібридний конфлікт».

Отже, гібридна війна – це міждержавний конфлікт, побудований на використанні, як традиційних так і нетрадиційних методів ведення війни, які включають використання регулярних військ, нерегулярних збройних формувань, здійснення підривної та пропагандистської діяльності, створення заворушень та сепаратистських рухів, економічний вплив, порушення правових норм, інформаційну війну.

1.2 Прояви та вплив гібридної війни на зміст інформації

Поняття гібридної війни є відносно новим для національного та міжнародного права, з 2014 року із розгортанням російсько – українського конфлікту у засобах масової інформації (далі – ЗМІ) та наукових колах термін «гібридна війна» зазнав нового розголосу і наразі використовується для позначення більшості міждержавних конфліктів сьогодення.

Проте в історії ведення військових дій відомо немало прикладів воєн з використанням різноманітних тактик, інформаційного тиску та інших методів, які варто вважати первинними проявами гібридної війни. Відомий міф про «троянського коня» греків, незліченна кількість пропагандистських матеріалів гітлерівського та сталінського режимів, партизанські рухи, тисячі кілометрів підземних ходів у В'єтнамській війні, інформаційно – ядерна «холодна війна» та інформаційна блокада окупованих територій, що спостерігалась під час різних конфліктах, все це і не тільки і є проявом і видами гібридної війни.

У січні 2013 року в Москві відбулося засідання Академії військових наук Російської Федерації на якому з доповіддю виступив начальник Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації генерал армії Валерії Герасимов[8] У його виступі, серед іншого, були підняті питання як повинен розгортатися сучасний військово – політичний конфлікт та які елементи і на яких етапах мають бути в ньому задіяні.

У цій доповіді підкреслювалося зростання ролі невоєнних методів впливу на противника через політичний, економічний і, перш за все, на інформаційні складові ведення сучасних війн. За твердженнями В. Герасимова, інформаційне протиборство – це основна діяльність на всіх етапах конфлікту: від зародження, супроводу до постконфліктного періоду. У доповіді було відведено особливу увагу

“асиметричним заходам”, до яких зарахували діяльність підрозділів спеціального призначення, розвиток внутрішньої опозиції, а також неухильне зростання інформаційного впливу на об’єкт нападу [8].

Досліджуючи складові елементи гібридної війни можна діти висновку, що інформаційний тиск на противника є її основою .

Після закінчення «холодної війни» в середині 80-х років XX сторіччя з'явився новий термін «інформаційна війна». Його виникнення стало результатом роботи групи американських теоретиків, які займаються військовими проблемами, таких, як Г.К. Екклз, Г.Г. Самерз [9] і був пов’язаний з застосуванням Збройними силами США новітніх інформаційних технологій у військових цілях.

Інформаційною війною американські вчені назвали процес поширення інформації, руйнування чи пошкодження баз даних, їх спотворення і подальша маніпуляція особами, які користуватимуться такою інформацією у сфері геополітичного протиборства між державами.

Починаючи з 1994 року у США відбуваються наукові конференції на тему інформаційних війн. Наприкінці 1998 року Об'єднаний комітет начальників штабів збройних сил США ухвалив документ «Доктрина проведення інформаційних операцій», що став своєрідною концепцією інформаційно-психологічної війни. До її елементів американські фахівці зараховують: здобування розвідувальної інформації, дезінформування, психологічні операції, фізичне руйнування інформаційних ресурсів супротивника (у тому числі з використанням електромагнітного впливу), напади (фізичні, електронні) на його інформаційну структуру, зараження комп'ютерними вірусами його обчислювальних мереж, проникнення до інформаційних мереж тощо, а також відповідні заходи протидії, захисту власних інформаційних ресурсів [9].

Поняття гібридна війна є ширшим за поняття інформаційна війна, оскільки включає в себе всі аспекти інформаційної війни та продовжується збройним та іншими можливими методами.

Розглядаючи вплив гібридної війни на зміст інформації варто сказати, що інформаційна війна виступає складовою гібридної війни і є своєрідним інформаційним фронтом останньої.

Інформаційний вплив в умовах гібридної війни зосереджується на вигідному стороні агресора спотворенні фактів та їх нав'язуванні іншій стороні.

Основним елементом впливу на інформаційну складову в російсько – українському конфлікті стали так звані симулякри – образи того, чого в реальності не існує. Приклади таких симулякрів: “фашисти в Києві”, “звірства каральних батальйонів”, “розіпнуті хлопчики”, використання Україною забороненої зброї. Метою використання таких симулякрів була підміна у цільових груп уявлення про характер конфлікту. Одним із перших інформаційних ударів зі сторони Росії були відключення і заміна на російські українських теле- та радіо каналів на окупованих територіях [10].

Забезпечення повністю контрольованого інформаційного простору країни, що суб'єктом агресії є головною метою інформаційної складової гібридної війни. Проте окрім внутрішнього впливу важливою складовою є також вплив на міжнародну думку та інформаційний простір.

На міжнародному рівні з боку Російської Федерації постійно висловлюють категоричне заперечення беззаперечних фактів агресії, так само як це є у російсько – українському конфлікті і відбувалось у 2008 році у війні Росії з Грузією, пропагандистські новини на різноманітних російських каналах такі, як «НТВ-Мир», «Russia Today», а так само висвітлення неправдивих фактів на проросійських ЗМІ інших країн, коментарі і висновки вигаданих експертів.

Міністр України з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб Вадим Черних під час виступу перед студентами Національного Університету «Острозька академія» наступним чином описав тактику дій Росії, щодо заперечення фактів міждержавної агресії: «В теории глобальной безопасности, занимающийся проблемой разведывательных органов, принцип, когда государство-агрессор кого-то использует, однако отрицает свои действия, называется

"правдоподобное отрицание". Это та самая тактика, которую РФ использует не только по отношению к Украине, но и по отношению к другим странам. И весь смысл заключается в том, что Кремль через третьих лиц пытается проводить политику, чтобы отрицать свое абсолютное влияние на то, что происходит на Донбассе» [11].

Стурбованість масштабами російського інформаційного проникнення підняло ряд дискусій між країнами ЄС та США, а у листопаді 2016 року Європарламент прийняв резолюцію щодо протидії пропаганді з боку Росії. У документі говориться, що така пропаганда є частиною гібридної війни і націлена на те, щоб спотворити правду, посіяти сумніви і ворожнечу між країнами союзу, послабити стратегічну єдність ЄС [10].

Крім того важливо зазначити, що Російською Федерацією було завдано і інформаційного впливу проти громадян своєї держави, формуючи модель поведінки супротиву проти зовнішнього світу і України в цілому.

Генерал Філіп Брідлав, головнокомандувач сил НАТО, на саміті НАТО в Уельсі назвав сьогоднішні дії Російської Федерації у напрямку інформаційного впливу найбільш вражаючим блицкригом, який ще не бачила історія інформаційних воєн. Також Брідлав зазначив, що підхід Росії до ведення гібридної війни полягає у намаганні використати всі можливі інструменти, створити проблему і далі на ній педалювати, використовуючи в тому числі військові інструменти [12].

Підсумовуючи вище викладене, інформаційна складова гібридної війни є своєрідним фронтом ведення гібридних бойових дій, їх вплив на зміст інформації пов'язаний із зміною чистої інформації країною-агресором та розповсюдження інформаційних симулякрів серед власного населення, населення країни, що є суб'єктом агресії, а також серед міжнародної спільноти. Крім того головною метою інформаційної складової гібридної війни є повне заволодіння агресором інформаційним простором країни, що є суб'єктом агресії.

1.3 Засоби та методи поширення інформації в умовах гібридної війни

Загальна декларація прав людини визначає, що кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення, це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів [13].

Американський дослідник Маршал Маклюен у своїй праці «Understanding Media: The Extensions of Man» (рос. Понимание Медиа: внешние расширения человека) аналізуючи роль інформації в сучасному світі дійшов до висновку, що «Істинно тотальна війна — це війна за допомогою інформації» [14].

Заволодіння агресором інформаційним простором країни, що є суб'єктом агресії і створення інформаційної блокади окупованих регіонів є одним із головних елементів гібридної війни, що впливає на засоби та методи поширення інформації.

З окупацією Автономної Республіки Крим (далі – АР Крим) та територій Донецької і Луганської областей перед Україною постала проблема інформаційної блокади даних регіонів.

Розглядаючи на прикладі російсько-українського конфлікту методи та засоби поширення інформації можливо аналізувати за наступними діями зі сторони Російської Федерації:

- Доступ лише російських ЗМІ до мітингів сепаратистів

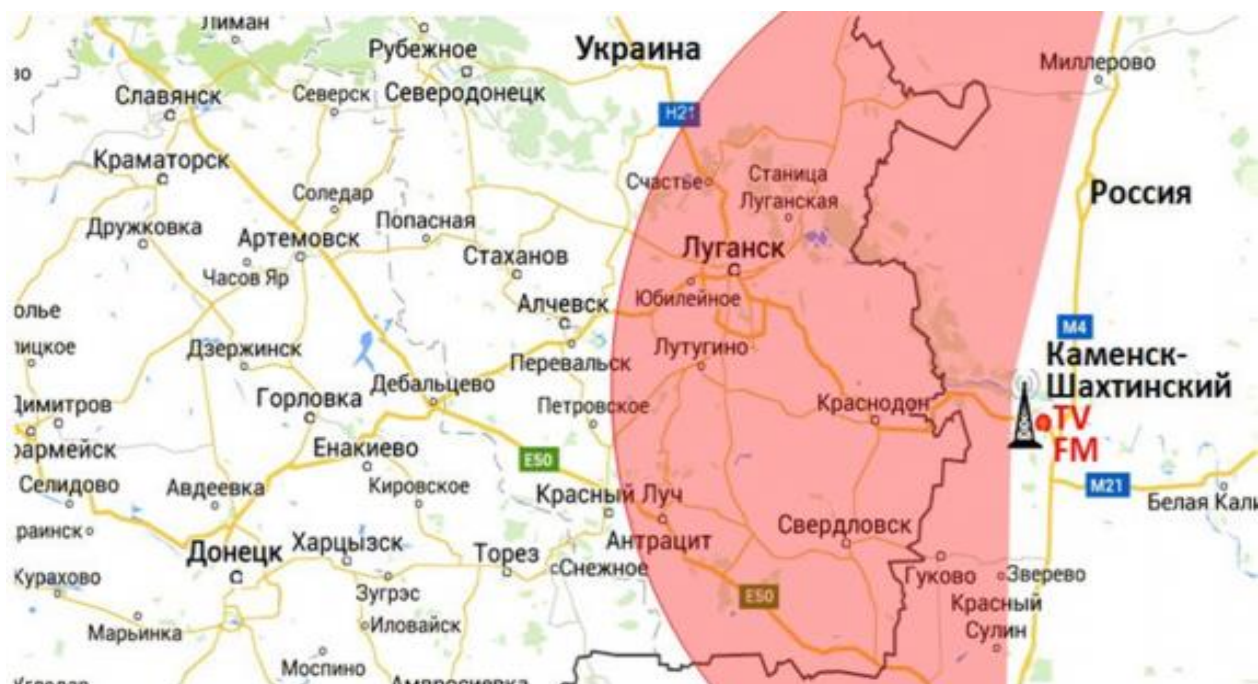
заборона доступу до незаконних мітингів в АР Крим та самопроголошених республіках Донбасу українських журналістів створила передумови для розповсюдження в російських ЗМІ та міжнародному осередку неправдивої інформації в свою чергу закривши будь який доступ до неї українській владі та населенню;

- Блокування роботи українських інформаційних каналів

з початку окупації АР Крим на офіси українських ЗМІ здійснювалися провокаційні напади з метою перешкодити розповсюдженню серед населення правдивої інформації, на українських журналістів здійснювався тиск, а електронні ЗМІ блокувались кібер атаками. Доступ населення до інформації здійснювався російськими провокаційними каналами зв'язку. На початку березня 2014 р. в Україні було зафіксовано зафіксовано 31 випадок викрадення або захвату в заручники журналістів та відмічено 12 нападів на офіси редакцій в трьох східних областях України – Луганській, Донецькій і Харківській;

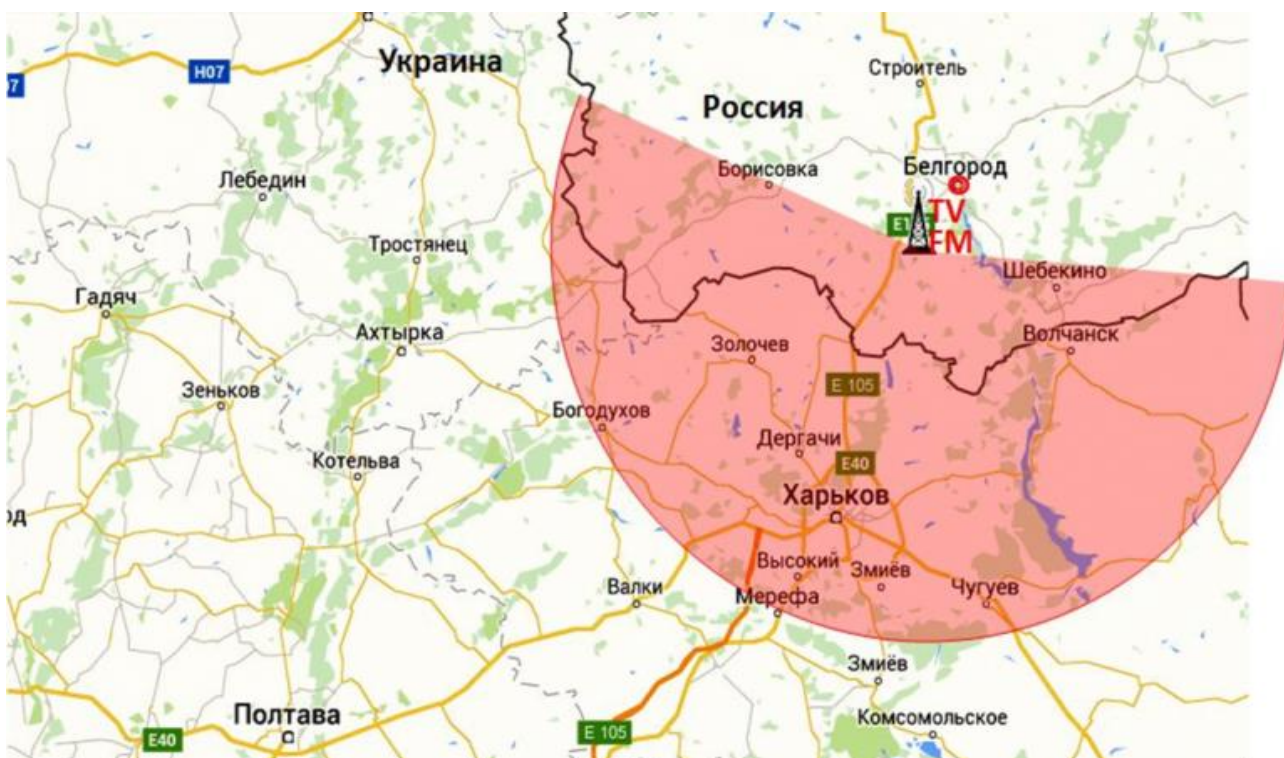
- Заміна українських каналів на російські ЗМІ

починаючи з 2014 на території Луганської, Донецької, Харківської, Запорізької областей погиралася робота російських теле- та радіоканалів, що прийшли на заміну блокованим українським ЗМІ, серед інших включення в Донецьку fm-радіо «Республіка» (99,0 МГц, 0,5 Вт) замість радіо «Ера», зупинка роботи донецької fm-станції «Мега-серія Радіо» і включення на її хвилі «Голосу Росії», активізація роботи fm-станцій «Козачий Дон» (88.10 МГц), «Донська хвиля» (90.50 МГц), «Радіо «Маяк» (91.00 МГц) з Каменськ-Шахтінської радіотелевізійної передавальної станції Ростовської області,

[10, рис. 3]

пожвавлення активності Білгородського обласного радіотелевізійного передавального центру, антени якого націлені на Харківську область. Аналоговий ефір в харківському регіоні став дозволяти tv-прийом «Першого каналу», «Росія-1», «НТВ», «Зірка», а також fm-прийом «Радіо Росії», «Маяк» та ін.;

[10, рис. 4]

- Блокування роботи операторів мобільного зв'язку

під час проведення мітингів на території Донбасу фіксувалось неодноразове блокування діяльності українських операторів мобільного зв'язку, приглушення радіосигналів мобільних телефонів і інтернет модемів не дозволяло журналістам вести прямі трансляції.

Крім того прослуховування мобільного зв'язку російськими силами та вільний доступ на перших етапах конфлікту українських військових до використання мобільного зв'язку створило справжню трагедію Іловайського котла, та інших бойових дій, де через інформаційну перевагу, прослуховування розмов та доносів сили агресора завдали значних втрат українській стороні;

- Створення агітаційних груп і поширення чуток

за даними Служби безпеки України, ще за часів президента В. Януковича, на території України створювались проросійські агітаційні групи, що по всій території України, поширювали необхідну Росії інформацію, підіймали людей на антиукраїнські мітинги, займалися поширенням чуток в місцях зосередження людей, у соціальних мережах та інтернет-форумах. Додатково до цього, поширюються технічні поради, як краще налаштувати теле-радіо частоти для прийому російських каналів;

- Посідання російськими ЗМІ домінуючих позицій в освітленні ситуації в Україні

після інформаційної блокади українських ЗМІ, освітлення подій на окупованих територіях відбувалося російськими джерелами, російські ЗМІ стали джерелом оперативної інформації з Донбасу, що дозволило їм не лише першими опубліковувати новини, але і надавати їм необхідний контекст [10].

Зі сторони України запобігання незаконному впливу на інформаційний простір держави починаючи з 2014 року ґрунтувалось на перебудові інформаційної політики та створенні нових напрямів розвитку та реформування.

Відповідно до постанови Верховної ради України від 2 грудня 2014 року було створено Міністерство інформаційної політики.

Судовими рішеннями за позовом Національної ради з питань телебачення і радіомовлення у березні-серпні 2014 р. було зупинено ретрансляцію на території України 14 російських пропагандистських телеканалів: «Первый канал. Всемирная сеть»; «РТР-Планета»; «Россия 24»; «НТВ-Мир»; «TVCI (ТВ центр)»; «Россия 1»; «НТВ»; «ТНТ»; «Петербург 5»; «Звезда»; «РЕН-ТВ»; «Life News»; «Russia Today»; «РБК-Т». З метою контролю за цими ухвалами 19 серпня 2014 р. міністр внутрішніх справ України А. Аваков підписав наказ про спільні дії МВС і Національної ради, відповідно до якого територіальні підрозділи МВС повинні сприяти виявленню та зупиненню пропагандистської діяльності [15].

У березні 2014 року зусиллями провідних українських експертів у галузі міжнародних відносин, комунікацій та зв'язків з громадськістю створено громадську організацію Український кризовий медіа-центр, щоб надавати світовій спільноті об'єктивну інформацію про події в Україні, виклики та загрози національній безпеці, зокрема у військовій, політичній, економічній, енергетичній та гуманітарній сферах [16].

Крім того було вжито ряд заходів, щодо забезпечення якісної інформаційної передачі серед українських військових, за допомогою державних закупівель спеціальних радіостанцій та супутникових систем зв'язку, що дозволило військовим вільно спілкуватись, як між собою на рубежах бойових дій, так і з рідними [17].

3 січня 2015 року було запроваджено спеціальну акредитацію та допуск представників ЗМІ в зону АТО Службою безпеки України згідно з «Порядком акредитації представників засобів масової інформації при оперативному штабі з управління антитерористичною операцією в Донецькій і Луганській областях» [18]. Заходи, щодо акредитації ЗМІ дозволили по-перше забезпечити безпеку самих

журналістів в зоні проведення бойових дій, по-друге дозволили забезпечити доступ до інформації в зоні проведення бойових дій для ЗМІ, які висвітлюють реальні події з метою попередження висвітлення провокаційних пропагандистських матеріалів.

Крім того значного розквіту в Україні набула діяльність громадських журналістів, оскільки журналісти національних ЗМІ не мають змогу отримати акредитації від країни агресора і не можуть повноцінно працювати на окупованих територіях, первинним джерелом інформації про події в них представники громадської (непрофесійної, добровільної) журналістики діяльність яких розгортається переважно у кіберпросторі, головним чином через використання інтернет-ресурсів – соцмережі, форуми, блоги. В Україні діяльність громадянських журналістів з часів Євромайдану стали суттєвим чинником утвердження в країні свободи слова та доступу до інформації, налагодження суспільної комунікації, а з початком російської агресії – також і ефективної контрпропаганди [19].

Підсумовуючи викладене, будь які засоби передачі інформації є засобами її поширення, а методика поширення інформації в умовах гібридної війни пов'язана із регулярною зміною якості інформації та створенням спеціальних режимів доступу до неї. Інформаційна блокада є основою ведення гібридної війни, неможливість висвітлювати якісну, перевірену інформацію, порушення вимог національного та міжнародного законодавства у сфері доступу до інформації створює виклики та загрози інформаційної складової, як національної безпеки так і міжнародного співробітництва. Крок до реформування законодавства та забезпечення належного рівня захисту поширення інформації є одним із рівнів попередження гібридних війн.

Висновки до розділу 1

В умовах високого рівня інформаційного розвитку військові конфлікти досягають нових вершин і передбачають застосування найрізноманітніших методів впливу на сторону супротивника.

Гібридну війну за своїми характеристиками варто відносити до міждержавних війн, в свою чергу, в дослідженні було встановлено, що поняття «гібридна війна» є дещо некоректним за умови визначення його відповідно до норм міжнародного права та за своєю природою мало б визначатись як «гібридний конфлікт», адже не завжди, як у випадку російсько – українського конфлікту, розгортанню воєнних дій передують проголошення війни.

Досягнення переваги у гібридній війні, в порівнянні з традиційними війнами із застосуванням збройного впливу, забезпечується застосуванням нетрадиційного тиску, при якому вживається комплекс невоєнних заходів перш за все інформаційного впливу, інформаційної війни, а також тиску на всі сфери функціонування держави (політику, економіку та ін.).

Говорячи про застосування інформаційного впливу, в гібридні війні характерною ознакою є застосування всіх можливих каналів поширення інформації для постійної пропагандистської діяльності, щодо супротивної сторони, що також характеризується застосуванням інформаційної блокади та взяття агресором під свій контроль всього інформаційного простору сторони суб'єкта агресії.

На прикладі застосування гібридної агресії Російською Федерацією до України, можливо дійти декількох основоположних висновків, щодо протидії гібридним війнам, по-перше протидія гібридній війні полягає, у створенні та приведенні до відповідності нормам міжнародного права багаторівневої і добре структурованої системи забезпечення національної безпеки, забезпеченні єдиною скоординованої діяльності державних структур безпеки, розробці стратегій, що

спрямовані на залучення, на додаток до існуючих оборонних систем і методів, невійськових факторів і чинників для протидії сучасним інформаційним викликам та загрозам.

Розділ II. Причинно-наслідковий зв'язок трансформаційних процесів суспільних інформаційних відносин зі складовими гібридної війни

2.1 Фактори, які впливають на процеси формування суспільних інформаційних відносин

Здавна, еволюція людини та розвиток соціуму відбувалися за допомогою спільної діяльності людей та відкриття і вироблення нових знарядь праці.

Будучи вираженням творчої сутності людини, праця не просто формує відповідні основи життя, а виступає системо утворюючим чинником суспільства. Внаслідок спільної праці людей створюються багаторівневі системи їх соціальної взаємодії: постановка певних цілей і визначення засобів їх досягнення, заняття людиною певної соціальної позиції, виконання конкретної соціальної ролі, обмін інформацією, досвідом, створення колективної кооперації, тобто з'єднання розділених ланок людської діяльності в єдине ціле [20].

В свою чергу, виробництво нових знарядь праці пов'язується із необхідністю задоволення зростаючих потреб людства та стає фундаментальним елементом здобуття людиною потрібних їй для нормального функціонування та розвитку матеріальних благ, духовних цінностей і пов'язаних з ними взаємозв'язків в соціумі.

Відтак, праця людей та їх соціальна згуртованість, щодо виробництва знарядь задоволення своїх потреб виступають формою соціальної згуртованості у процесі людської діяльності та утворюють систему взаємозв'язків, що має назву «суспільні відносини».

Суспільні відносини об'єднують розрізнених індивідів в єдине ціле, надають їх діям соціальної значимості, стабільності та ефективності. Соціальна філософія

розрізняє відносини між людьми двох типів: відносини особистого спілкування та соціально-анонімні стосунки [20].

Особисті відносини є результатом процесу життєдіяльності кожної людини і являють собою безпосередній контакт однієї людини з іншою, їх особисті взаємозв'язки.

В процесі життєдіяльності людини, внаслідок умовного розширення особистих кордонів, виникають нові взаємозв'язки вже з групами людей, іншим соціумом, в свою чергу такі відносини з особистих ускладнюються до відносин соціальних.

Власне соціальними відносинами вважаються відносини у змішаних групах, соціумах. Відносини такого роду пов'язують людей опосередковано, без безпосереднього контакту між ними, а іноді - без чіткого усвідомлення людиною характеру і наявності таких взаємозв'язків [20].

Як було зазначено вище, будь які суспільні відносини, як система взаємозв'язків людства, створюються на основі спільної людської діяльності, а тому є результатом здатності людини отримувати, створювати, зберігати, поширювати та утилізувати інформацію, крім того такий обіг інформації потребує створення належних знарядь для її опрацювання.

Інформатизація суспільства, в розумінні налагодження інформаційних каналів суспільних відносин потребує створення інформаційних технологій для задоволення потреб людства.

Таким чином, суспільство, у якому інформація й знання визначаються як основні елементи спільної людської праці, а знаряддям праці виступають інформаційні технології називають «інформаційним суспільством», в свою чергу відносини, що складаються в такому суспільстві мають назву «суспільні інформаційні відносини».

Інформаційне суспільство передбачає вільне поширення інформації та доступ до неї. За час існування людства існували різні можливості доступу до інформації, а розвиток засобів її передачі набував різних форм, від згаданих раніше наскальних

малюнків до використання птахів (соколи, поштові голуби), тварин (коні, собаки) для поширення інформації та розвитку механізованих засобів її поширення (поштова авіація, автомобілі) та інші, проте характерною ознакою інформаційного суспільства та суспільних інформаційних відносин є використання інформаційних технологій.

Незалежно від свого виду, кожне суспільство та суспільні відносини є результатом довготривалих процесів, або випадкових подій, що відбуваються у світі, відповідно до умов того чи іншого періоду та викликів, що постають у діяльності людини. Такі процеси і події є факторами розвитку суспільних відносин.

Американський соціолог і публіцист Даніель Белл, засновник теорії інформаційного (постіндустріального) суспільства, запропонував одну з типологій суспільних відносин, засновану на еволюції технологій і знання. Вчений виділив три типи суспільства: доіндустріальне (традиційне), індустріальне і постіндустріальне (інформаційне) [21].

У доіндустріальному (традиційному) суспільстві, яке ще називають традиційним, визначальним чинником розвитку було сільське господарство, а головними інститутами — церква та армія. В індустріальному суспільстві — промисловість з корпораціями і фірмами на чолі, а в постіндустріальному — інформація, теоретичні знання з вищою школою як місцем формування і зосередження цих знань [22].

Доіндустріальне (традиційне) суспільство, характеризувалось існуючою залежністю від тварин і рослин, які були предметом полювання та збиральництва. Суспільства мисливців та збирачів зазвичай були дуже маленькими і розосередженими. Навколишнє середовище не могло забезпечувати велику кількість, людей сконцентровану на одній площині, їжею, яку вони зможуть вполювати чи зібрати. Тому такі народи жили маленькими групами, які рідко налічували 4 членів. Більшість членів цих груп були родичами. Сім'я - майже єдина визначена соціальна інституція в таких суспільствах. Сім'я виконувала багато функцій, таких як виробництво різних знарядь, освіти, захисту. Політичні інституції

були відсутні, а статуси в таких суспільствах майже рівні, більшість рішень приймалися спільно в групах. Існуючі статуси суспільства ґрунтувались на статі, віці та родинних зв'язках. Більшість членів групи більшу частину часу займалися одними й тими ж справами. Народи мисливців і збирачів були кочівними. Використання полювання і збирання як технології виживання мало великий вплив на соціальну структуру і культуру суспільства [23].

З розвитком знань і знарядь праці, суспільство накопичувало інформацію стосовно процесів репродукування важливих для них рослин та тварин. Групи навчилися культивувати деякі рослини та тварини, важливі для їх харчування. Відбувся перехід суспільства від полювання і збирання до сільського господарювання. Починалося виготовлення металевих знарядь праці. Будівництво захищених городищ. Створювалися також і різні майстерні - для виготовлення зброї, а також особистого одягу. З'явилися політичні та релігійні класи. Надалі суспільство досягло аграрного розвитку і головним чином, залежало від вирощування врожаю із застосуванням плуга і робочого скота. Використання плуга значно підвищило продуктивність землі. Розміри аграрних суспільств були набагато більші, ніж садівничих та сягали кількох мільйонів людей. Певна частина населення могла не працювати на землі, а натомість, виконувати інші виробничі ролі, які потребують значної кваліфікації, як наприклад, коваль чи перукар. Аграрні суспільства зробили можливим і доцільним зростання міст, в яких жили люди, які прямо чи опосередковано продавали свої вміння за сільсько-господарську продукцію тих, хто залишав працювати на землі. Саме суспільство часто складалося з кількох таких міст і приміських зон, з'єднаних докупі за допомогою періодичних демонстрацій сили центральною владою. Політичні інститути ставали більш складними і влада зосереджувалася в руках однієї особи. В аграрних суспільствах типовою стала монархічна влада. Влада монарха, звичайно, абсолютна: він буквально володів життям своїх підданих. В більш розвинутих аграрних суспільствах держава розгалужувалася на окремі соціальні інституції із складними механізмами судової та урядової бюрократії. Що було пов'язано з майновим

розшаруванням цих суспільств. Багатства в цих суспільствах завжди розподілялися дуже нерівною мірою і фактично привласнювалося меншістю знатних землевласників, що користувалися додатковим продуктом, виробленим більшістю селян. У цих суспільствах розвивалися економічні інститути; торгівля поширилась завдяки появі грошей. Необхідність обліку врожаю для збору податків та ведення державного господарства дала поштовх розвитку писемності. Потреба ефективного транспорту і комунікацій у великих аграрних суспільствах вела до розвитку шляхів і флоту. Завдяки цьому раніше ізольовані суспільства почали спілкуватися між собою. Релігія теж стала окремою соціальною інституцією, з постійними офіційними особами, храмами і певним політичним впливом. В аграрних суспільствах збільшилася кількість статусів і соціальних ролей, зростає чисельність населення, розбудовувалися міста, з'явилися нові соціальні інституції, відбувалося розмежування на соціальні класи, надбання культури стали більш різноманітними [23].

Індустріальні суспільства почали виникати з розвитком механізації виробництва, розпочалася промислова революція: зростає використання у виробництві енергії неживої природи. Індустріалізація базується на застосуванні наукових знань до технології виробництва, що дало можливість застосувати нові джерела енергії, а також перекласти на машини частину тієї роботи, яку раніше робили люди чи тварини. Індустріальні суспільства розвилися до величезних розмірів, налічуючи десятки і, навіть, сотні мільйонів людей. Чисельність населення особливо швидко зростає на ранніх стадіях індустріалізації, коли люди почали жити довше за рахунок поліпшення охорони здоров'я та санітарно-гігієнічних умов. Індустріальні суспільства швидко урбанізувалися більшість населення, почала жити в містах та навколо них, де є більше можливостей працевлаштування і де ці можливості весь час збільшуються. Великі організації, такі як корпорації та урядові установи перетворюють значну частку соціальної діяльності на анонімну та безособову. В процесі індустріалізації економіка стає фактично безмежною, охоплює своїм впливом усі ланки суспільства. Освіта стає окремою інституцією.

Розвиваються і інші соціальні інституції, такі як правова, медична, військова, спортивна [23].

Інформаційне, або постіндустріальне суспільство є новою історичною фазою розвитку суспільних відносин. Розвиток інформаційних технологій та інформатизація суспільства в цілому несе собою кардинальні зміни в людській свідомості та системі доступу до інформації. Розробляється інформаційна політика серед суб'єктів суспільних відносин. В інформаційному суспільстві інформаційні технології зачіпають фундаментальні права людини, стосуючись захисту особистих прав, інтелектуальної волі, відповідальності й інформаційної безпеки [24].

Підсумовуючи вищевикладене, можливо сказати, що будь яка спільна діяльність людей є фактором формування та розвитку суспільних відносин. При цьому варто підкреслити, що суспільні відносини не потребують чіткого здійснення спільної діяльності двома індивідами, а можуть відбуватись, як колективно, так і одноособово, так і на рівні безособових – віддалених, суспільних зв'язків.

2.2 Вплив інформаційної складової гібридної війни на процеси формування суспільних відносин в інформаційній сфері

Як було зазначено раніше, суспільство, у якому інформація й знання визначаються як основні елементи спільної людської праці, а знаряддям праці виступають інформаційні технології є інформаційним суспільством.

Від первісного суспільства до суспільства інформаційного, їх розвиток залежав від розумової діяльності людини та від винайдення засобів задоволення особистих потреб.

Німецький філософ Освальд Шпенглер ще на початку XX століття говорив: «В ближайшем будущем три или четыре мировых газеты будут направлять мысли провинциальных газет и с их помощью — «волю народа». Все будет решаться небольшим количеством людей, контролирующими эти газеты, ... однако огромная масса политиков, ... депутатов и журналистов, представителей провинциальных горизонтов, будет поддерживать в низших прослойках общества иллюзию народного самоопределения» [25].

Розвиток інформаційних технологій дозволив людині розширити власні межі розвитку та межі суспільних відносин. Разом з розвитком суспільних відносин в суспільстві утворювались нові соціальні групи та класи, в свою чергу такий поділ та розвиток засобів задоволення потреб людини стали однією з причин міжособних конфліктів.

Інформаційні ресурси, знання, розвиток технологій, поширення інформації завжди було частиною будь якого конфлікту в суспільстві. Виникнення поняття «інформаційна війна» пов'язане з безпосереднім впливом інформаційних технологій на ведення військових дій.

В інформаційному суспільстві технології поширення та засоби масової інформації стали відігравати одну з найважливіших ролей у вирішенні кожного військового конфлікту.

Досліджуючи вплив інформаційних процесів на хід сучасних озброєних конфліктів Олександр Дугін зазначав «політичні, ідеологічні та геополітичні погляди формуються у значної частини суспільства виключно на основі телекомунікації. Мас-медіа в сучасному суспільстві відіграють вже не суто допоміжну роль, як раніше, а й стають сильним самостійним фактором, що здатен здійснювати вагомий вплив на історичні долі народів» [26].

Ведення гібридних війн передбачає застосування всіх можливих засобів впливу на супротивника, одним із таких напрямів є інформаційна складова гібридної війни.

На сьогодні, інформаційний простір став одним із фронтів ведення гібридної війни. Здійснення заходів впливу на інформаційний простір супротивних сторін націлений на формування в суспільстві єдиної суспільної думки вигідної тій чи іншій стороні конфлікту. Втручання в дію інформаційних ресурсів супротивника, розповсюдження пропаганди та дезінформації впливає на прийняття важливих суспільних рішень (політичних, економічних).

Такий спосіб впливу дозволяє одній з протиборчих сторін в конфлікті реалізувати складний процес регулювання суспільного сприйняття та організовувати пропагандистські компанії для підриву довіри до певної політичної сили, уряду та інше. Разом з впливом на формування суспільної думки, на позиції офіційних осіб, що приймають важливіші рішення, використання глобальної мережі для деструктивних дій може привести до порушення нормальної роботи чи довготривалому виводу з ладу життєво важливих об'єктів і систем на території агресивного впливу [27].

Розвиток писемності, розповсюдження друкованих видань, інформаційна революція та винайдення теле-, радіо-мовлення, здійснили великий поштовх в

розвитку людства, можливість людини отримувати інформацію, чути її, сприймати її зором, розширили межі інформаційного простору до неосяжних меж.

В інформаційному суспільстві велика роль відводиться всесвітній мережі Інтернет. На думку Л. Польских, розвиток глобальної мережі Інтернет супроводжується все більш широким використанням наданих нею можливостей для здійснення інформаційного протиборства, ростом координації, масштабів та складності дій її учасників, в якості яких виступають як держави чи їх коаліції, так і окремі організовані групи. Об'єктом інтернет-нападів все частіше стають інформаційні ресурси, виведення з ладу чи ускладнення функціонування котрих може нанести протидіючій стороні значний економічний збиток чи визвати великий суспільний резонанс [28].

Мережево-інформаційний вплив гібридної війни спрямований як на масову свідомість, так і на індивідуальну. Фактично інформаційна складова гібридної війни будується за тими ж принципами, що і будь-яка рекламна кампанія. Її завдання — продати ідею гібридного агресора. Атака спрямована не на фізичний, а на психологічний вплив на супротивника, адже одні з найсильніших конфліктів в історії людства, мали у своїй основі релігійний характер. Тому інформаційна війна є головною і дуже сильною складовою гібридної війни. Нав'язування чужих цілей — це те, що робить таку війну війною і відрізняє її від звичайної реклами. Засобами ведення інформаційної війни є будь-які засоби передачі інформації — від ЗМІ до пошти і пліток. Інформаційний вплив містить спотворення фактів або нав'язує аудиторії емоційне сприйняття, вигідне стороні агресора. Усі сучасні медійні технології активно застосовуються в гібридній війні, і в першу чергу телебачення, тому що воно не потребує розумової діяльності для сприйняття інформації. Одним із новітніх атрибутів поширення інформації стала цифрова конвергенція, коли взаємопроникнення і злиття цифрової обчислюваної техніки й систем передачі даних відбувається на основі первинного оцифрування різномірних інформаційних повідомлень (текстових, графічних, аудіовізуальних тощо). Одночасно знижуються витрати на обробку і доставку інформації та збільшуються, вдосконалюються

функціональні можливості всього комплексу інформаційно-комунікаційних систем. Це дає можливість розширити аудиторію, стимулювати її інтерес, провокувати на відповідну реакцію [29].

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що в період інформаційно-технологічного прогресу, суспільство досягло нової стадії розвитку. Суспільні інформаційні відносини ґрунтуються на можливостях вільного доступу до інформації, здобуття нових знань та розвиток технологій дозволив забезпечити будь-яке суспільство здатністю доносити інформацію до мільярдів людей в будь-якій точці планети за лічені секунди. Засоби масової інформації стали своєрідним двигуном прогресу в суспільстві, важливим чинником впливу на суспільні відносини, свідомість та думку з однієї сторони, та з іншої, доступність інформаційного поля стала однією із причин його використання як своєрідної зброї в руках агресорів в умовах ведення воєнних дій.

Висновки до розділу 2

Війна є крайнім видом загострення суспільних відносин.

Розвиток технології та створення інформаційного суспільства надали людині вільний доступ до інформації та забезпечили свободу інформаційного поля.

Інформаційна складова є основою ведення гібридної війни, оскільки на відміну від традиційного виду ведення воєнних дій, вплив на інформаційне поле супротивника дозволяє заволодіти бажаною перевагою через опосередковано, що дозволяє в деяких випадках уникнути застосування насильницьких методів впливу.

Вільний доступ до інформації має як переваги так і недоліки.

Спираючись на проведені дослідження наслідкових зв'язків суспільних інформаційних відносин зі складовими гібридної війни, важливим висновком буде, необхідність створення передумов забезпечення захисту інформації, при якому буде здійснено оновлення систем захисту інформації відповідно до викликів та загроз інформаційного суспільства, крім того має місце створення та приведення у

відповідність норм міжнародного та національного права орган, який забезпечу нагляд за використанням, збереженням, поширення інформації, що дозволило б забезпечити її фільтрацію, а також рівні доступності до неї в залежності від суб'єктів користування нею.

Розділ III. Особливості правовідносин у сфері поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни

3.1 Інформаційні правовідносини

В сучасних умовах інформація є ключовою складовою людської життєдіяльності. Інформатизація суспільства дозволила людині вийти за межі існуючих кордонів суспільних відносин та забезпечити застосування здобутих знань та досягнень науки і техніки в усіх сферах життя.

Поняття «інформація» має багато значень і може застосовуватись для позначення різних елементів залежно від напрямку його використання, разом з тим, розповсюдженість вживання терміну «інформаційні правовідносини» відображає інтерес науковців до правового регулювання суспільних відносин в інформаційному суспільстві.

Слід відзначити, серед різноманіття кодифікованих нормативно-правових актів, як міжнародних - Загальній Декларації прав людини [13], Європейській конвенції про права людини [30], так і внутрішньодержавних – Конституції України [31], Законах України «Про інформацію»[32], «Про доступ до публічної інформації» [33], «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [34], «Про телебачення і радіомовлення» [35], «Про інформаційні агентства» [36], «Про державну таємницю» [37], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [38], досі відсутній єдиний правовий акт, який не лише визначав би основні складові інформаційних відносин, а й давав би їх чітке визначення.

Ще наприкінці ХХ ст. М. Рассолов визначав інформаційні правовідносини як відносини щодо збору, обробки і використання правової та іншої інформації в суспільстві [39, с. 42].

Д. Перов опираючись на положення Закону України «Про інформацію»[32] в якому зазначається: «цей Закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації»[32], доходить до висновку, що ці описані відносини й будуть інформаційними, а, оскільки вони підлягають регулюванню нормами права, зокрема, інформаційного, то вони можуть бути ідентифіковані як правові [40].

У представлених підходах, дослідники певною мірою спираються на положення, які викладені в Законі України «Про інформацію» [32] щодо можливості вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації.

Досліджуючи інформаційні правовідносини, варто виділити їх структурні елементи. Перш за все, основним структурним елементом будь яких правовідносин є їх суб'єкти. В межах правового регулювання під суб'єктом розуміється носій суб'єктивних прав та обов'язків.

Суб'єктами інформаційних прав та обов'язків є фізичні та юридичні особи, між якими виникають суспільні інформаційні відносини.

Досить цікаву думку, щодо видів суб'єктів інформаційних відносин запропонував В. Копилов [41], вчений виділив три основні групи суб'єктів інформаційних правовідносин:

- виробники, або творці інформації, в тому числі автори;
- володільці інформації (інформаційних об'єктів);
- споживачі інформації [41].

Діяльність суб'єктів суспільних інформаційних відносин спрямована на задоволення особистих потреб. Збільшення потреб людини призвело до розвитку інформаційних технологій, що також потребують правового регулювання.

Інший елемент структури інформаційних правовідносин складає їх об'єкт. Спираючись на законодавство України Закон України «Про інформацію»[32], об'єктом інформаційних відносин є інформація.

Останнім структурним елементом суспільних інформаційних правовідносин є їх зміст, який виражається в сукупності прав та обов'язків їх суб'єктів.

На основі викладеного можна дійти узагальнюючого висновку, щодо визначення інформаційних правовідносин. Під інформаційними правовідносинами варто розуміти врегульовані правовими нормами відносини фізичних та юридичних осіб, щодо задоволення особистих потреб та реалізації законодавчо передбачених основних прав, свобод та інтересів пов'язаних із створенням, поширенням, зберіганням, використанням, охороною, захистом та знищенням інформації.

3.2 Особливості правовідносин поширення інформації в умовах гібридної війни

Інформаційними правовідносинами - це врегульовані правовими нормами відносини фізичних та юридичних осіб, щодо задоволення особистих потреб та реалізації законодавчо передбачених основних прав, свобод та інтересів пов'язаних із створенням, поширенням, зберіганням, використанням, охороною, захистом та знищенням інформації.

У міжнародному інформаційному праві термін «поширення інформації» вживається в кількох значеннях, по-перше, як вид міжнародно-правового режиму інформації і, по-друге, як вид інформаційної діяльності суб'єктів міжнародного права. До такого виду міжнародно-правового режиму інформації, як «поширення інформації» застосовується комплекс заходів міжнародно-правового регулювання, до складу якого відносять заборону, дозвіл і припис [42].

Раніше ми зазначали, що будь які засоби передачі інформації є засобами її поширення, а методика поширення інформації в умовах гібридної війни пов'язана із регулярною зміною якості інформації та створенням спеціальних режимів доступу до неї.

В міжнародному права визначають наступні режими доступу до інформації:

- заборонний, тобто покладення обов'язків на суб'єкта інформаційних відносин утриматися від здійснення певного роду дій, щодо доступу до інформації;
- дозвільний, тобто надання права на вчинення самостійних дій, щодо інформації;

- приписний, тобто покладення на суб'єкта інформаційних відносин обов'язку, щодо здійснення певної дії пов'язаної з інформацією [42].

Зазначені види міжнародно-правового регулювання інформації встановлюють міру можливого поширення інформації і визначають рівень доступності до неї. Правові обмеження, щодо доступу до інформації та її поширення стосуються, як інформації певного змісту, так і умов її поширення [42].

Як вже зазначалося, ведення гібридної війни, перетворює інформаційну сферу на своєрідну арену ведення протистояння, в умовах гібридної війни режим доступу до інформації набуває здебільшого заборонного характеру, інформаційна сфера потребує забезпечення високого рівня охорони та захисту, саме тому правове регулювання поширення інформації в умовах ведення гібридної війни варто розглядати з огляду на положення інформаційної безпеки суб'єкта інформаційних відносин.

Застосування Російською Федерацією методів ведення гібридної війни щодо України стало причиною впливу на всі сфери життєдіяльності країни, а розроблення та оновлення до викликів сучасності положень інформаційної безпеки України набули першочергової значимості.

25 лютого 2017 року Указом Президента України було затверджено «Доктрину інформаційної безпеки України» (далі – Доктрина)[43].

Доктрина визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері. Правовою основою Доктрини є Конституція України [31], закони України, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»[44], а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [43].

Будь які види суспільних відносин спрямовані на задоволення потреб їх суб'єктів, Доктрина інформаційної безпеки України визначає перелік національних інтересів в інформаційній сфері, серед яких:

1. життєво важливі інтереси особи:

- забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації;
- забезпечення конституційних прав людини на захист приватного життя;
- захищеність від руйнівних інформаційно-психологічних впливів;

2. життєво важливі інтереси суспільства і держави:

- захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди, передусім з боку Російської Федерації;
- захист українського суспільства від агресивного інформаційного впливу Російської Федерації, спрямованого на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України;
- всебічне задоволення потреб громадян, підприємств, установ і організацій усіх форм власності у доступі до достовірної та об'єктивної інформації;
- забезпечення вільного обігу інформації, крім випадків, передбачених законом;
- розвиток та захист національної інформаційної інфраструктури;
- збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу;
- забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України;
- вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин та сприяння вивченню мов міжнародного спілкування;
- зміцнення інформаційних зв'язків з українською діаспорою, сприяння збереженню її етнокультурної ідентичності;

- розвиток медіа-культури суспільства та соціально відповідального медіа-середовища;
- формування ефективної правової системи захисту особи, суспільства та держави від деструктивних пропагандистських впливів;
- створення з урахуванням норм міжнародного права системи і механізмів захисту від негативних зовнішніх інформаційно-психологічних впливів, передусім пропаганди;
- розвиток інформаційного суспільства, зокрема його технологічної інфраструктури;
- безпечне функціонування і розвиток національного інформаційного простору та його інтеграція у європейський і світовий інформаційний простір;
- розвиток системи стратегічних комунікацій України;
- ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства під час формування, реалізації державної політики в інформаційній сфері;
- забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних ресурсів України;
- захищеність державної таємниці та іншої інформації, вимоги щодо захисту якої встановлені законом;
- формування позитивного іміджу України у світі, донесення оперативної, достовірної і об'єктивної інформації про події в Україні до міжнародної спільноти;
- розбудова системи іномовлення України та забезпечення наявності іномовного українського каналу в кабельних мережах та у супутниковому мовленні за межами України [43].

Разом з інтересами суб'єктів інформаційних відносин, дана Доктрина відображає положення механізму її реалізації:

1. Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України та у встановленому законом порядку має здійснювати координацію діяльності органів виконавчої влади щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері.

2. Кабінет Міністрів України забезпечуватиме здійснення інформаційної політики держави, фінансування програм, пов'язаних з інформаційною безпекою, спрямовуватиме і координуватиме роботу міністерств, інших органів виконавчої влади у цій сфері.

3. На Міністерство інформаційної політики України мають бути покладені в установленому порядку організація та забезпечення:

- моніторингу засобів масової інформації та загальнодоступних ресурсів вітчизняного сегмента мережі Інтернет з метою виявлення інформації, поширення якої заборонено в Україні;
- моніторингу загроз національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері;
- сприяння Міністерству закордонних справ України щодо донесення офіційної позиції України до іноземних засобів масової інформації;
- формування поточних пріоритетів державної інформаційної політики, контролю їх реалізації;
- координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України;
- урядових комунікацій;
- кризових комунікацій, зокрема під час проведення антитерористичної операції та в особливий період;
- вжиття заходів в інформаційній сфері, пов'язаних із запровадженням правових режимів надзвичайного чи воєнного стану;
- розроблення стратегічного наративу і його імплементації;

- вироблення і впровадження стратегії інформаційного забезпечення процесу звільнення та реінтеграції тимчасово окупованих територій;
- розроблення та впровадження єдиних стандартів підготовки фахівців у сфері урядових комунікацій для потреб державних органів.

4. Для сприяння координації діяльності органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України та взаємодії з іншими державними органами в інформаційній сфері у Міністерстві інформаційної політики України може утворюватися в установленому порядку допоміжний орган.

5. На Міністерство закордонних справ України має бути покладено в установленому порядку:

- формування та реалізацію стратегії публічної та культурної дипломатії України;
- координацію інформаційної діяльності державних органів у зовнішньополітичній сфері;
- забезпечення просування інтересів України за кордоном інформаційними засобами;
- забезпечення донесення позиції України до керівництва іноземних держав, парламентів та урядів, зовнішньополітичних відомств, представників бізнесу та експертних кіл, широкої громадськості, сприяння просуванню позитивного іміджу України;
- сприяння просуванню українських телеканалів у кабельні та супутникові мережі за кордоном;
- забезпечення налагодження взаємодії з міжнародними партнерами як на двосторонній, так і на багатосторонній основі з метою застосування міжнародного досвіду та найкращих практик у контексті протидії інформаційним загрозам.

6. Міністерство оборони України має забезпечувати функціонування системи військово-цивільних зв'язків у місцях постійної дислокації та розгортання

підрозділів Збройних Сил України, інших військових формувань, а також організовувати і забезпечувати:

- зв'язки з українськими та іноземними засобами масової інформації щодо висвітлення ситуації в районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях;
- протидію спеціальним інформаційним операціям, спрямованим проти Збройних Сил України та інших військових формувань;
- супроводження інформаційними засобами виконання завдань оборони України;
- донесення достовірної інформації до військовослужбовців Збройних Сил України, інших військових формувань, зокрема через засоби масової інформації Збройних Сил України.

7. Міністерство культури України, Державне агентство України з питань кіно, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Державний комітет телебачення і радіомовлення України відповідно до компетенції братимуть участь у забезпеченні захисту українського інформаційного простору від пропагандистської аудіовізуальної та друкованої продукції держави-агресора; розроблятимуть пріоритети і стимули розвитку українського кіно, телевізійного контенту, книгодрукування, зокрема висвітлення героїчного спротиву Українського народу російській агресії.

8. Служба безпеки України у межах компетенції має здійснювати:

- моніторинг спеціальними методами і способами вітчизняних та іноземних засобів масової інформації та мережі Інтернет з метою виявлення загроз національній безпеці України в інформаційній сфері;
- протидію проведенню проти України спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на підриг конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, загострення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуацій.

9. Розвідувальні органи України у процесі здійснення розвідувальної діяльності мають сприяти реалізації та захисту національних інтересів України в інформаційній сфері за кордоном, протидіяти зовнішнім загрозам інформаційній безпеці держави.

10. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України забезпечуватиме в межах компетенції формування і реалізацію державної політики у сферах організації спеціального зв'язку, захисту інформації, телекомунікацій та користування радіочастотним ресурсом України.

11. Національний інститут стратегічних досліджень має забезпечити науково-аналітичне та експертне супроводження процесу формування і реалізації державної інформаційної політики [43].

Спираючись на положення Доктрини, можливо виділити деякі особливості поширення інформації в умовах знаходження у стані гібридної війни.

Перш за все відслідковується запровадження система виявлення незаконного впливу на інформаційну сферу, моніторинг засобів масової інформації, згадана раніше акредитація журналістів [18], моніторинг відкритих систем доступу Інтернет, крім того застосовується координація інформаційної діяльності органів державної влади, створюють додаткові урядові та стратегічні комунікації, вживаються заходи збереження державної таємниці та конфіденційної інформації. Окремим важливим елементом потрібно виділити в інформаційній сфері вжиття заходів пов'язаних із застосуванням особливих правових режимів надзвичайного та воєнного станів.

Як підсумок правовідносини поширення інформації в умовах гібридної війни направлені на забезпечення дотримання основних прав та свобод суб'єктів інформаційних відносин, щодо свободи доступу до інформації і її поширення, разом з тим направлені на обмеження поширення інформації і дотримання специфіки її передачі в умовах гібридної війни, забезпеченні чистоти каналів доступу до інформації та якісного ресурсу самої інформації.

Висновки до розділу 3

Сучасний стан міжнародного та національного Українського законодавства не визначає чіткого визначення понять «інформаційні суспільні відносини», або «інформаційне суспільство», що може стати проблемою в визначенні впливу гібридної війни на ці відносини.

Поняття «гібридна війна» також не має свого єдиного правового відображення, а тому не може в повній мірі називатись такою, адже відповідно до норм міжнародного законодавства, не проголошена війна вважається збройним конфліктом, на прикладі російсько – українського конфлікту, можна встановити відсутність офіційного проголошення війни, адже майже за 5 років, події, що відбуваються на території України статусу війни так і не отримали, таким чином гібрида війна є гібридним конфліктом.

Враховуючи викладене однією з головних особливостей правовідносин поширення інформації в умовах гібридної війни, є заплутаність самого правового сприйняття та визначення подій, що варто класифікувати, як гібридну війну.

Гібридна війна в сучасному стані утворилась і залежить від рівня розвитку інформаційних технологій.

Як підсумок можливо зазначити, нагальною є потреба законодавчого визначення гібридної війни, забезпечення оптимізації рівня інформаційної політики та безпеки до викликів та загроз сучасності. Крім того основоположною є потреба створення систем та органів протидії несанкціонованому доступу до інформації та забезпеченні режимів її використання в умовах несанкціонованого впливу з метою виключення можливості отримання гібридної інформації загальними масами.

ВИСНОВКИ

В період інформаційно технологічного прогресу, суспільство досягло нової стадії розвитку. Суспільні інформаційні відносини ґрунтуються на можливостях вільного доступу до інформації, здобуття нових знань та розвиток технологій дозволив забезпечити будь яке суспільство здатністю доносити інформацію до мільярдів людей в будь якій точці планети за лічені секунди. Засоби масової інформації стали своєрідним двигуном прогресу в суспільстві, важливим чинником впливу на суспільні відносини, свідомість та думку з однієї сторони, та з іншої, доступність інформаційного поля стала однією із причин його використання як своєрідної зброї в руках агресорів в умовах ведення воєнних дій.

В умовах глобальної інформатизації суспільства, новітні технології та наслідки їх використання знаходять своє вираження і у військовій сфері. Внаслідок захоплення Російською Федерацією АР Крим та початку розгортання військового конфлікту на сході України, у наукових колах та засобах масової інформації значного розповсюдження набуло поняття «гібридна війна».

Гібридна війна – це міждержавний конфлікт, побудований на використанні, як традиційних так і нетрадиційних методів ведення війни, які включають використання регулярних військ, нерегулярних збройних формувань, здійснення підривної та пропагандистської діяльності, створення заворушень та сепаратистських рухів, економічний вплив, порушення правових норм, інформаційну війну.

Головною складовою гібридної війни є її інформаційна складова, яка є своєрідним фронтом ведення гібридних бойових дій. Внаслідок інформаційного впливу гібридної війни інформація в інформаційному суспільстві піддається різноманітним загрозам, серед яких незаконний збір інформації, поширення дезінформації, засоби пропаганди, зміна інформаційної чистоти країною агресором та розповсюдження інформаційних симулякрів, як серед власного населення так і

населення країни, що є суб'єктом агресії, а також серед міжнародної спільноти та порушення інформаційної безпеки в цілому. Завданням інформаційної складової гібридної війни є повне заволодіння агресором інформаційним простором країни, що є суб'єктом агресії.

Основою ведення гібридної війни є застосування інформаційної блокади, неможливість висвітлювати якісну, перевірену інформацію, порушення вимог національного та міжнародного законодавства у сфері доступу до інформації створює виклики та загрози інформаційної складової, як національної безпеки так і міжнародного співробітництва.

Розвиток технологій є наслідком спільної діяльності людей, розвитку суспільних відносин і здобутих внаслідок цих відносин знань і виготовлених знарядь праці.

Кожний вид діяльності потребує свого регулювання. Врегулювання правовими нормами відносин фізичних та юридичних осіб, щодо задоволення особистих потреб та реалізації законодавчо передбачених основних прав, свобод та інтересів пов'язаних із створенням, поширенням, зберіганням, використанням, охороною, захистом та знищенням інформації є інформаційними правовідносинами.

Регуляція процесів поширення та захисту інформації, забезпечення передбаченого нормами міжнародного та національного права вільного доступу до інформації в умовах гібридної війни направлена на забезпечення дотримання основних прав та свобод суб'єктів інформаційних відносин, щодо свободи доступу до інформації і її поширення, разом з тим направлена на обмеження поширення інформації і дотримання специфіки її передачі в умовах гібридної війни, забезпеченні чистоти каналів доступу до інформації та якісного ресурсу самої інформації.

Однією з головних особливостей правовідносин поширення інформації в умовах гібридної війни, є запутаність самого правового сприйняття та визначення подій, що варто класифікувати, як гібридну війну.

Інформаційні відносини є особливим процесом, що впливає на всі елементи функціонування держави, саме тому, в умовах гібридної війни на території України, саме тому дослідження правовідносин поширення інформації в умовах гібридної війни має бути пріоритетним напрямком національного та міжнародного дослідження в інформаційному праві.

У завершенні необхідно відмітити, що висновки цієї роботи дозволяють розробити єдиний підхід до розуміння поняття та складових гібридної війни, а також спираючись на досліджені проблеми поширення інформації в реаліях сьогодення, дозволяють розробити новий підхід до правового регулювання інформації з метою встановлення відповідності правового регулювання інформаційних відносин до сучасного стану їх розвитку, крім того забезпечити високий рівень інформаційної безпеки з метою попередження ведення військових конфліктів, гібридної війни, та забезпечити використання інформації виключно в мирних цілях.

Список використаних джерел:

1. III Гаазька Конвенція про відкриття військових дій / Документ 995_b85 / Прийняття 18.10.1907 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b85
2. IV Гаазька Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі / Документ 995_222 / Набрання чинності в Україні 24.08.1991 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222
3. Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів Женева, 17 червня 1925 року / Документ 955_198 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_198
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими / Документ 995_153 / ратифікована Українською РСР 03.07.54 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни / Документ 995_154 / ратифікована Українською РСР 03.07.54 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
6. Дем'єн ван Пуйвелде «Гібридна війна - чи вона взагалі існує?» / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/Review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm>
7. Алесандр Варкетин / ««Гибридная война» - новая угроза или пропагандистский трюк?» / газета Deutsche Welle / 25.02.2015 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://p.dw.com/p/1Eh3F>
8. В.Горбулін “Гібридна війна” як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / [Електронний ресурс] / Режим доступу/ <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>

9. Салій І.Р. «Інформаційна війна як інструмент політики» / Режим доступу: <http://intkonf.org/saliy-ir-informatsiyna-viyna-yak-instrument-politiki>
10. Р. Марутян «Інформаційна складова гібридної війни проти України: сучасні виклики та загрози» / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://matrix-info.com/2017/04/13/informatsijna-skladova-gibrydnoyi-vijny-proty-ukrayiny-suchasni-vyklyky-ta-zagrozy/>
11. Газета «Сегодня» / «Путин использует "правдоподобное отрицание": министр рассказал о новой тактике России» / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/politics/putin-ispolzuet-pravdopodobnoe-otricanie-ministr-rasskazal-o-novoy-taktike-rossii-1189573.html>
12. Vandiver J. SACEUR: Allies must prepare for Russia 'hybrid war' / J. Vandiver / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.stripes.com/news/saceur-allies-must-prepare-for-russiahybrid-war-1.301464>
13. Загальна декларація прав людини / Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
14. Маклюен Г. М. «Внешние расширения человека» / Г. М. Маклюен ; пер. с англ. В. Николаева ; закл. ст. М. Вавилова. – М. ; Жуковский : КАНОН – пресс – Ц, Кучково поле, 2003. – 464 с.
15. Радіо свобода / «України заборонила мовлення 14 російських телеканалів» / 2014 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2dcH2tIX4nAJ:https://www.radiosvoboda.org/a/26539960.html+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
16. Український кризовий медіа центр / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/about>
17. «Переозброєння ЗСУ новими системами зв'язку: реальність та перспективи» / Defence Express / [Електронний ресурс] / <https://defence-ua.com/index.php/statti/3758-pereozbroyennya-zsu-novymy-systemamy-zvyazku-realnist-ta-perspektyvy>

18. «Порядок акредитації у районі проведення операції Об'єднаних сил» / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/88>
19. С.Л. Гнатюк «Журналістика на території України в умовах гібридної війни: межі та можливості державного регулювання» / [Електронний ресурс] / Режим доступу:
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:TRIU_6CKIRsJ:www.niss.gov.ua/content/articles/files/8122016258af.pdf+&cd=3&hl=uk&ct=clnk&gl=ua
20. Алексєєва Л.О., Додонова Ф.О.. ФІЛОСОФІЯ / Навчально-методичний посібник для студентів / Донецьк: ДонНТУ технічних вузів, 2007 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ibib.ltd.ua/ponyatie-obschestvennyih-otnosheniy-suschnost-24198.html>
21. «Інформаційне суспільство» / Хмельницький національний університет / [Електронний ресурс] / Режим доступу:
http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0791&T=01&lng=1&st=0
22. Соціологія / «Типи суспільства та шляхи його розвитку» / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-8298.html>
23. Соціологія / «Суспільство та його типи» / 2010 рік / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12431/>
24. Монографія «Інформаційна складова державної політики та управління» / Національна академія державного управління при Президентові України / 2015 рік / [Електронний ресурс] / Режим доступу:
http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monogr/e008ca03-7c8b-49fa-9a91-1769523a94c7.pdf
25. Шпенглер О / Закат Европы: Пер. с нем. В 2-х тт. Т.2. – М.: Мысль / 1998. – 606с.
26. Дугин А. / Основы геополитики. Геополитическое будущее России. / М., 1997-608с/
27. Цуканова О.В. / «Інформаційні війни: вплив на суспільство» / 2014 / [Електронний ресурс] / Режим доступу:

<https://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-114/social-philosophy-114/21940-114-800>

28. Польских Л. / «О применении глобальной компьютерной сети интернет в интересах информационного противоборства» / «Зарубежное военное обозрение» №7 / 2005 / [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://psyfactor.org/lib/psywar40.htm>

29. А.С. Дорошкевич / «Гібридна війна в інформаційному суспільстві» / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vYDXOhOKkeoJ:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Vnyu_a_2015_2_5.pdf+%&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

30. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод / Документ 995-004 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

31. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 / Документ 254к/96-ВР / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

32. Закон України «Про інформацію» / Документ 2657-ХІІ / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N48, ст.650 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

33. Закон України «Про доступ до публічної інформації» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314 / Документ 2939-VI / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

34. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 1, ст. 1 / Документ 2782-ХІІ / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>

35. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 10, ст. 43 / Документ 3759-XII / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>
36. Закон України «Про інформаційні агенства» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 13, ст. 83 / Документ 74/95-ВР / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80>
37. Закон України «Про державну таємницю» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 16, ст.93 / Документ 3855-XII / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
38. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 31, ст.286 / Документ 80/94-ВР / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>
39. Рассолов М.М. / Информационное право : [учеб. пособие] / М. : Юрист / 1999. – 398 с.
40. Перов Д.О. / Склад інформаційних правовідносин / Актуальні проблеми держави і права / 2014 / Вип. 71 – с. 88-95 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_71_16
41. Копылов В. А. Информационное право. – 2-е изд. , перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2002. – С. 86–87 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/430569/>
42. Забара І. М. Міжнародно-правове регулювання поширення інформації: теоретичні і практичні аспекти / І. М. Забара // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 362–366 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:GDUTE2_DkvMJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/FP_index.htm_2012_4_59.pdf+%&cd=3&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

43. Указ президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»» / Документ 47/2017/ / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>
44. Указ президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України"» / Документ 287-2015/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>